

จิวรกับอำนาจ: วิกฤตศรัทธาในเงาสะท้อนแห่งปรัชญา
การวิพากษ์โครงสร้างศีลธรรมและอำนาจในสถาบันสงฆ์ไทย: กรณีศึกษาปรากฏการณ์
ข่าวฉาวของพระสงฆ์ ผ่านกรอบคิดทางปรัชญาร่วมสมัย

THE ROBE AND POWER: A CRISIS OF FAITH IN THE PHILOSOPHICAL MIRROR
CRITIQUING THE MORAL AND POWER STRUCTURES IN THE THAI SANGHA: A CASE STUDY OF
CLERICAL SCANDALS THROUGH CONTEMPORARY PHILOSOPHICAL LENSES

พระครูปลัดธันรบ โชติวิโส (วงศ์ษา)

Phrakhrupalad Thanrob Jotivamsa (Wongsa)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author, E-mail : resurrection2566@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อวิเคราะห์ปรากฏการณ์ข่าวฉาวที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ระดับสูงในสังคมไทยผ่านกรอบคิดทางปรัชญาเชิงวิพากษ์ และ (2) เพื่อสะท้อนให้เห็นโครงสร้างศีลธรรม อำนาจ และมายาคติในสถาบันสงฆ์ที่เป็นรากของวิกฤตศรัทธาในสังคมร่วมสมัย โดยการศึกษาที่ใช้แนวคิดของนักปรัชญาสำคัญ เช่น อิมมานูเอล คานท์ เกี่ยวกับศีลธรรมภายใน มิเชล ฟูกูต์ ว่าด้วยอำนาจแบบซ่อนเร้น และคาร์ล มาร์กซ์ ในการวิพากษ์ศาสนาในฐานะอุดมการณ์ทางสังคม ตลอดจนการวิเคราะห์เชิงพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์และการแสวงหาความหลุดพ้น

อย่างไรก็ตาม บทความนี้ มิได้มุ่งกล่าวโทษรายบุคคล หากแต่ชี้ให้เห็นพลวัตเชิงโครงสร้างที่หล่อหลอมสถานะของพระในฐานะผู้ถืออำนาจเชิงศีลธรรม ซึ่งกลายเป็นพื้นที่ของความคาดหวัง การใช้ประโยชน์ และความเจียมของสังคมต่อการตั้งคำถามเชิงคุณธรรม

คำสำคัญ : ฟูกูต์, พุทธปรัชญา, วิกฤตศรัทธา, ศีลธรรม, สถาบันสงฆ์ไทย, อำนาจ

Abstract

This article aims to: (1) analyze the recent scandal involving high-ranking Thai Buddhist monks through the lens of critical philosophy, and (2) reveal the underlying structures of morality, power, and ideological illusion embedded in the Thai monastic institution that perpetuate the ongoing crisis of public faith.

The study draws from major philosophical frameworks, including Immanuel Kant's concept of internal morality, Michel Foucault's theory of power, and Karl Marx's critique of religion as ideology, alongside Theravāda Buddhist philosophy regarding the ordained path and liberation. Rather than placing blame on individuals, this article highlights the structural dynamics that construct the monk as a moral authority—one entangled in expectations, instrumentalization, and societal silence toward ethical accountability.

Keywords : Foucault, Buddhist Philosophy, Crisis of Faith, Morality, Thai Sangha Institution, Power

บทนำ

“ศรัทธาไม่ใช่เพียงความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่คือการวางใจว่า ผู้ที่รับบทบาทศักดิ์สิทธิ์จะไม่ทรยศต่อคุณธรรมของตน” (ผู้เขียน, 2568) ในสังคมไทยซึ่งพระภิกษุยังคงดำรงสถานะทางวัฒนธรรมในฐานะ “ผู้แทนแห่งธรรม” หรือ “ผู้สละโลกเพื่อจรโลงจิตวิญญาณของสังคม” เหตุการณ์ข่าวฉาวของพระสงฆ์ระดับสูงจำนวนมากที่ต้องลาสิกขาเพราะพฤติกรรมไม่เหมาะสม โดยเฉพาะประเด็นชู้สาว ทุจริตทางการเงิน และการใช้อำนาจในทางมิชอบ สร้างแรงกระแทกต่อศรัทธาสาธารณะอย่างรุนแรง โดยเฉพาะเมื่อมีรายงานว่าพระสงฆ์ระดับปกครองมากถึง 13 รูปพัวพันกับสีกาคนเดียวกัน ทั้งที่ตามหลักวินัยภิกษุสงฆ์ในเรื่องปาราชิกและสังฆาติเสส ถือเป็นความผิดร้ายแรงที่ต้องลาสิกขา (พระไตรปิฎก, 2539)

แม้ปรากฏการณ์ดังกล่าวจะดูเหมือนซ้ำซาก แต่ข่าวฉาวในครั้งนี้มีลักษณะผิดปกติที่เกี่ยวข้องถึงพระผู้ใหญ่อำนาจปกครองจำนวนมากพร้อมกันในระยะเวลาใกล้เคียง และยังขยายผลไปสู่เครือข่ายทุน ศรัทธา และโครงสร้างอำนาจที่ล้อมรอบสถาบันสงฆ์ จึงก่อให้เกิดคำถามเชิงลึกในพื้นที่สาธารณะ: เหตุใด “จิวร” ซึ่งเคยเป็นสัญลักษณ์ของการสละโลก จึงกลับกลายเป็นเครื่องแบบของการสะสมอำนาจ นำไปสู่วัตถุประสงค์สองประการของบทความนี้ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์ปรากฏการณ์ข่าวฉาวที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ระดับสูงในสังคมไทยผ่านกรอบคิดทางปรัชญาเชิงวิพากษ์ และ 2) เพื่อสะท้อนให้เห็นโครงสร้างศีลธรรม อำนาจ และมายาคติในสถาบันสงฆ์ที่เป็นรากของวิกฤตศรัทธาในสังคมร่วมสมัย เชิงโครงสร้างทางศีลธรรมและอำนาจโดยอาศัยกรอบคิดทางปรัชญาร่วมสมัย และ เพื่อเสนอข้อพิจารณาต่อสถาบันสงฆ์และความหมายของ “พระ” ผ่านมุมมองเชิงพุทธปรัชญาในฐานะพื้นที่ของการฝึกตน มิใช่สถาบันแห่งความศักดิ์สิทธิ์อันไร้คำถาม

ในบริบทของปรัชญา แนวคิดของคานท์ (Kant, 1785/2012) เกี่ยวกับ “ศีลธรรมภายใน” (inner morality) ช่วยอธิบายช่องว่างระหว่างสถานะภายนอกของพระกับแรงจูงใจแท้จริงในการบวช ขณะที่แนวคิดของฟูโกต์ (Foucault, 1977) ว่าด้วย “อำนาจแบบซ็อนรัน” (capillary power) เปิดเผยมุมมองว่า สถาบันสงฆ์มิใช่เพียงพื้นที่ของธรรม แต่เป็นสนามอำนาจที่ซ่อนอยู่ใต้จิวรอย่างแนบเนียน

นอกจากนี้ แนวคิดของมาร์กซ์ (Marx, 1844/1978) ในฐานะ “อุดมการณ์” (ideology) ที่กล่อมเกล่าให้ประชาชนยอมรับความเหลื่อมล้ำ ก็ตั้งคำถามถึงศาสนาแบบใดที่เรากำลังธำรงรักษา — ศาสนาเพื่อการตื่นรู้ หรือศาสนาเพื่อการสยบยอม

จิวรในเงาของศีลธรรม อำนาจ และมายาคติ

เครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุ หรือที่เรียกว่า “จิวร” มิได้เป็นเพียงวัตถุแห่งความเรียบง่ายหรือสัญลักษณ์ของการออกบวชตามพุทธประเพณีเท่านั้น หากแต่ยังมีสถานะเชิงสัญลักษณ์ (symbolic status) ที่ลึกซึ้งในเชิงสังคมและปรัชญา โดยทำหน้าที่เป็นสิ่งแทนความศักดิ์สิทธิ์ ความลวง และความบริสุทธิ์ในสายตาของสังคม อัตลักษณ์ของจิวรถูกผลิตซ้ำผ่านพิธีกรรม วาทกรรม และโครงสร้างทางวัฒนธรรม จนกลายเป็นสื่อกลางระหว่าง “โลกธรรม” กับ “โลกุตระธรรม”

ทว่า ในบริบทสมัยใหม่ซึ่งศาสนาเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ จิวรกลับมิได้สื่อถึงเพียงศีลธรรมบริสุทธิ์อีกต่อไป แต่กลับกลายเป็นวัตถุแห่งการเจรจาเชิงอำนาจ เป็น

ภาพลักษณ์ที่ถูกใช้สร้างความชอบธรรม (legitimacy) ให้กับอำนาจบางรูปแบบ และเป็นตัวละครสำคัญในกระบวนการผลิตมายาคติ (myth-making) ของสถาบันสงฆ์ในสังคมไทย

การทำความเข้าใจ "จิวร" จึงไม่อาจจำกัดอยู่เพียงในมิติทางศาสนาหรือพิธีกรรม แต่ต้องพิจารณาผ่านกรอบคิดทางปรัชญา สังคมวิทยา และวาทกรรมศาสตร์ ที่สามารถเปิดเผยโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความรู้ และความจริง ที่แฝงอยู่เบื้องหลังผืนผ้าสีกรักนี้

1. ความซ้อนทับของศีลธรรมและอำนาจ: จิวรในฐานะภาพแทน และรอยร้าวแห่งศรัทธา

ในวัฒนธรรมพุทธแบบเถรวาทไทย "จิวร" ไม่ใช่เพียงผืนผ้าที่ใช้ห่มกายของภิกษุ แต่กลายเป็นสัญลักษณ์ทางจริยธรรมที่สังคมวางเดิมพันไว้ในความดีงาม ความบริสุทธิ์ และการละวางปัจเจกอัตตา จิวรในฐานะ "เครื่องแบบของศีลธรรม" จึงเป็นทั้งเครื่องหมายทางวัฒนธรรม และภาพแทนของความศักดิ์สิทธิ์ที่ควรค่าแก่การเคารพบูชา

ทว่า เมื่อเครื่องแบบแห่งธรรมนี้ถูกใช้ในในฐานะ "หน้าฉาก" ที่บังอำพรางความโลภ ราคะ และอำนาจที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง จิวรย่อมกลายเป็นสิ่งที่ Jean Baudrillard (1994) เรียกว่า Simulacrum — ภาพแทนที่เลียนแบบความดีงาม แต่ปราศจากสาระภายใน จิวรจึงไม่ได้ชี้ไปยังความบริสุทธิ์ หากแต่กลายเป็นภาพลวงตาที่สังคมเลือกจะเชื่อ เพื่อหล่อเลี้ยงระเบียบศีลธรรมแบบดั้งเดิม

ปรากฏการณ์ข่าวฉาวของพระสงฆ์ระดับสูงที่พัวพันกับพฤติกรรมเชิงชู้สาว การฟอกเงิน และการค้าศาสนา เป็นแรงสั่นสะเทือนที่เปิดโปงว่าศีลธรรมในรูปแบบเครื่องแบบนั้น อาจไม่ได้รับรองถึงคุณธรรมในระดับจิตวิญญาณ เพราะหากจิวรกลายเป็น "เกราะศีลธรรม" ที่ช่วยป้องกันการตรวจสอบ และกลไกของสถาบันสงฆ์เองไม่เปิดช่องให้เกิดการวิพากษ์ ก็อาจเป็นไปตามที่ Michel Foucault (1977) กล่าวว่า อำนาจมิได้กระจายจากเบื้องบน แต่ซึมลึกอยู่ในระเบียบ วินัย และการควบคุมศีลธรรมที่ฝังรากในวัฒนธรรม ในบริบทเช่นนี้ จึงเกิดคำถามสำคัญว่า เราควรตั้งศรัทธาไว้ที่โครงสร้าง หรือที่จริยธรรมของบุคคล?

คำถามนี้ได้รับการสะท้อนอย่างแหลมคมในนิทานธรรมบทเรื่อง "ฤๅษีตีเหยี่ยว" เรื่องราวของฤๅษีผู้ได้รับความเคารพจากเหยี่ยว แต่กลับพยายามทำร้ายเหยี่ยวตัวนั้น หวังเอาเหยี่ยวเพื่อเอามากิน เมื่อถูกด่ากลับว่า "เกลี้ยงแต่ภายนอก ภายในรกรุงรัง" เราจึงพบความพลิกกลับทางศีลธรรมที่ทรงพลัง คือ สิ่งที่ถูกมองว่า "ต่ำ" อย่างเหยี่ยว กลับกล้าด่าว่าสิ่งที่ถูกมองว่าสูงส่งอย่างฤๅษี เพราะฤๅษีทรยศต่อคุณธรรมของตนเอง

นัยยะของเรื่องนี้มิใช่เพียงนิทานสอนใจ หากเป็นการพลิกมุมมองที่สะท้อนว่า เมื่อศีลธรรมกลายเป็นเพียงภาพลักษณ์ อำนาจย่อมกลายเป็นสิ่งที่ครอบครองศีลธรรมได้ และเมื่อเสียงของ "เหยี่ยว" ถูกกลบ ความเจ็บจริงกลายเป็นกลไกของการปกป้องมายาคติแห่งศรัทธา

ในแง่นี้ แนวคิด deconstruction ของ Jacques Derrida (1997) ชี้ว่า ความจริงที่สังคมรับรู้อาจเป็นผลผลิตของการ "เลือกจำ" และ "เลือกเชื่อ" การสร้างศีลธรรมหนึ่งจำเป็นต้องขจัดความเป็นไปได้อื่นทิ้ง และจิวรก็อาจเป็นสิ่งที่สร้าง "คุณธรรมที่ไม่มีเนื้อใน" เพื่อกดเสียงอื่นให้เงียบงัน

การด่าของเหยี่ยวในเรื่องเล่า จึงมิใช่เพียงการขัดขืน แต่เป็นเสียงของการตั้งคำถามต่อระเบียบศีลธรรมที่ไร้การวิพากษ์ และในสังคมที่ยึดถือจิวรเป็นความศักดิ์สิทธิ์ไร้ข้อแม้ ดังนั้น เสียงของ "เหยี่ยว" อาจเป็นสิ่งที่เราจำเป็นต้องฟังมากกว่าถ้อยคำเทศน์สอน

กล่าวโดยสรุป จิวรในบริบทไทยจึงมิใช่แค่ผ้า หากเป็นภาพแทนทางศีลธรรมที่ถูกทำให้บริสุทธิ์เกินจริง และอาจถูกใช้เพื่อกลบความอยุติธรรมที่ซ่อนอยู่ หากเราไม่กล้าตั้งคำถามต่อความศักดิ์สิทธิ์นั้น — ศรัทธาที่เคยเป็นพลังหล่อเลี้ยงสังคม อาจกลายเป็นเครื่องมือของการกดทับโดยไม่รู้ตัว

ในกรณีข่าวฉาวของพระสงฆ์ระดับปกครองที่ถูกเปิดเผยว่า "ผิดวินัย" และ "ผิดธรรม" เพราะพัวพันกับสีกายอย่างต่อเนื่องนั้น สังคมจึงไม่ได้เพียงรับรู้การกระทำที่ผิด แต่รู้สึก "ทรยศ" ต่อสิ่งที่พวกเขา

คาดหวังว่าจะบริสุทธิ์ จีวรจึงกลายเป็น สิ่งที่ลอกให้ศรัทธา แต่ไม่สามารถรับรองความจริงของความคิด ได้อีกต่อไป ความศรัทธาในจีวรกลายเป็นความเสี่ยง เพราะอาจเป็นศรัทธาที่ถูกลอกโดยภาพแทน ซึ่งในที่สุด เมื่อภาพแทนแตกสลาย สังคมก็สูญเสียไม่เพียงความเชื่อในตัวบุคคล แต่รวมถึงความเชื่อในสถาบันโดยรวม

1.1 โครงสร้างศีลธรรมที่พันพันกับอำนาจ

ในโครงสร้างสถาบันศาสนาโดยเฉพาะพุทธเถรวาทแบบไทย ศีลธรรมมิได้ดำรงอยู่ในฐานะความดีงามที่เป็นสากล แต่กลับถูกจัดวางให้อยู่ภายใต้อำนาจ order และ hierarchy อย่างแนบแน่น (Foucault, 1977) ความเป็น “พระดี” จึงไม่ใช่ผลจากการปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรม แต่กลายเป็นการแสดงออกถึง “การอยู่ในระบบที่ถูกต้อง” เช่น การบวชโดยมีพระอุปัชฌาย์ที่มีสมณศักดิ์สูง การจำวัดในวัดหลวง หรือแม้กระทั่งการปรากฏตัวร่วมกับชนชั้นนำในรัฐพิธีต่าง ๆ

ศีลธรรมในบริบทนี้ จึงกลายเป็น “ศีลธรรมที่ถูกยืมอำนาจ” (borrowed virtue) อำนาจไม่ได้เพียงควบคุมพฤติกรรมเท่านั้น แต่ยังสร้างนิยามของความดีและความชั่วใหม่ผ่านวาทกรรมที่รัฐและสถาบันผูกขาด เช่น พระผู้ใหญ่ที่มีสมณศักดิ์สูง คือผู้มีศีลธรรมโดยปริยาย ในขณะที่พระบ้านป่า หรือพระสายปฏิบัติบางรูปที่ไม่อยู่ในสายอุปัชฌาย์ใหญ่ อาจถูกตั้งคำถามหรือถูกมองเป็น “นอกคอก”

ความเป็นศีลธรรมที่อิงกับโครงสร้างอำนาจนี้ เป็นสิ่งเดียวกับที่ ฟูโกต์ เรียกว่า “การผลิตเรื่องจริง” (regimes of truth) กล่าวคือ ศีลธรรมในสถาบันศาสนากลายเป็นเรื่องของ “การปฏิบัติให้เห็น” ไม่ใช่ “การปฏิบัติเพื่อเป็น” และเมื่อสิ่งใดหลุดจากบทบาทที่คาดหวังในโครงสร้าง ก็ย่อมถูกลงโทษหรือลบเลือนความชอบธรรมโดยอัตโนมัติ แม้ยังมีได้กระทำผิดตามหลักธรรมจริง ๆ ก็ตาม

1.2 วาทกรรมความศักดิ์สิทธิ์กับมายาของเครื่องแบบ: จากจีวรถึงฤๅษีตีเหยี่ยว

จีวรในฐานะเครื่องแบบแห่งศีลธรรม ควรทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ของการสละโลก แต่ในความเป็นจริงกลับกลายเป็นเครื่องมือผลิตความศักดิ์สิทธิ์อย่างเป็นระบบ มันมิได้เป็นเพียงผืนผ้าห่มกาย หากแต่เป็น “สนามพลังของการรับรอง” (Bourdieu, 1991) — เป็นเครื่องแบบที่ทำให้ “มนุษย์” กลายเป็น “พระภิกษุ” โดยไม่ต้องพิสูจน์คุณสมบัติภายใน

กรณีของ “ฤๅษีตีเหยี่ยว” คือภาพสะท้อนของวิกฤตศีลธรรมในยุคปัจจุบันได้อย่างเสียดสี ฤๅษีผู้เคร่งครัดซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของสัตว์ป่าอย่าง “เหยี่ยว” กลับลงมือฆ่าสัตว์นั้นเสียเองเพื่อสนองกิเลส ความศักดิ์สิทธิ์ที่ฤๅษีอวดอ้างจึงพังทลายลงทันที สิ่งที่น่าสนใจคือ คำตำหนิ “เหยี่ยว” กลับกลายเป็นวาทกรรมที่มีพลังยิ่งกว่าเทศนาใด ๆ โดยกล่าวว่า “ภายนอกดูเคร่งนัก แต่ภายในรกรุงรัง” — นี่คือการเปิดโปงความเสแสร้งที่ซ่อนอยู่ภายใต้เครื่องแบบและบุญบารมีที่แสดงออกภายนอก

เรื่องเล่านี้อาจถูกมองว่าเป็นนิทานพื้นบ้าน แต่ในเชิงปรัชญา มันคือการวิพากษ์ “มายาของความดี” (the illusion of virtue) ซึ่งสังคมหลงใหลกับภาพลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์มากกว่าความจริงของคุณธรรม เป็นสิ่งเดียวกับที่ โซเฟิสต์ ในยุคกรีกกล่าวเตือนว่า “ผู้คนหลงในวาทศิลป์และเครื่องแบบ จนลืมพิจารณาเหตุผลและจริยธรรมที่แท้จริง”

เครื่องแบบของฤๅษีหรือจีวรของพระสงฆ์ จึงมิใช่เครื่องหมายของความดีอีกต่อไป หากไร้ซึ่งจริยธรรมภายในแล้ว มันก็กลายเป็นเพียง “แฟชั่นของศีลธรรม” และเมื่อนั้น เหยี่ยวก็อาจดำกลับได้อย่างมีเหตุผลมากกว่าสาธุชนเสียอีก

2. อำนาจในเชิงสถาบัน: การสถาปนาอำนาจและการควบคุมผ่านศีลธรรม

ภายในโครงสร้างของสถาบันสงฆ์ไทย “ศีลธรรม” ถูกทำให้เป็นเครื่องมือแห่งอำนาจอย่างแนบเนียน กล่าวคือ มิใช่เพียงระบบจริยธรรมส่วนบุคคลหรือหลักคำสอนทางธรรมเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเครื่องมือในการผลิตซ้ำความชอบธรรมของสถานะสงฆ์ในสังคม ทั้งในมิติทางวัฒนธรรม นิติศาสตร์ และจิตสำนึกของสามัญชน

แนวคิดของ มิเชล ฟูโกต์ (Foucault, 1977) ว่าด้วย “ชีวะอำนาจ” (biopower) และ “อำนาจแบบอภิพันธสัญญา” (discursive power) ช่วยให้เราเห็นว่า ศีลธรรมในบริบทนี้มีมิใช่เพียงกลไกควบคุมภายนอก แต่เป็นการปลูกฝังผ่านกระบวนการฝึกฝน (discipline) เช่น การบวชเณรแต่เยาว์ การท่องบทสวดมนต์ การปฏิบัติสิกขาบท ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้มีได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อ “ขัดเกลาจิตใจ” แต่ยังเป็นการผลิตซ้ำซึ่งความเชื่อฟังต่อโครงสร้างอำนาจโดยตรง (Foucault, 1977; Winichakul, 2020)

เมื่อศีลธรรมถูกนิยามโดยผู้มีอำนาจในสถาบัน เช่น คณะสงฆ์ พระผู้ใหญ่ หรือองค์กรศาสนาอื่น ๆ ก็ย่อมหมายความว่า ศีลธรรมใดถูกต้องหรือผิดเพี้ยน ก็ขึ้นอยู่กับผู้ผูกขาดอำนาจนิยาม มิใช่ขึ้นอยู่กับหลักธรรมแท้ ๆ ในพระพุทธศาสนา หากพระรูปหนึ่ง “ละเมิดศีล” เช่น อวดอุตริ หรือมีพฤติกรรมอื้อฉาว แต่ได้รับการปกป้องจากองค์กรศาสนา สังคมกลับ “เงียบ” และไม่อาจตั้งคำถามได้ เพราะระบบได้ฝังรากให้ประชาชนมองว่า “อย่าตีเตียนพระ” หรือ “ผู้ครองจีวรย่อมเป็นผู้ทรงศีล”

กล่าวอย่างเข้มข้นในเชิงโครงสร้าง อำนาจในสถาบันสงฆ์ไทยจึงมิใช่เพียงอำนาจทางธรรม แต่คืออำนาจทางการเมืองเชิงศีลธรรม ที่ยึดครองพื้นที่ “ความดี” เอาไว้เป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัว กล่าวคือ “ศีลธรรม” ในสถาบันสงฆ์ไทย ถูก เปลี่ยนจากสิ่งที่ควรเป็น (ought) ให้กลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่ตอบสนองการคงอยู่ของอำนาจผู้ปกครองภายในจีวร

นอกจากนี้ การที่พระสงฆ์สามารถวิจรรณฆราวาสได้เสมอ แต่ฆราวาสกลับไม่สามารถวิจรรณพระได้โดยไม่เสี่ยงต่อการถูกตราหน้าว่า “หมิ่นศาสนา” สะท้อนว่าอำนาจเชิงสถาบันนี้ ได้แปรสภาพเป็นอำนาจในการจำกัดเสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์ และเป็นอำนาจที่ทำให้คนต้องยอมจำนนต่อ “ภาพลักษณ์ของศีลธรรม” มากกว่าความจริงของพฤติกรรม

ในกรณีข่าวฉาวของพระผู้ใหญ่ทั้งหลาย เราจึงเห็นรูปแบบซ้ำ ๆ ว่า การปกป้องสถาบันมีน้ำหนักมากกว่าการแสวงหาความยุติธรรม หรือการคืนศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน

3. วิกฤตศรัทธา หรือ วิกฤตของความเงียบ?

ในปรากฏการณ์ข่าวฉาวของพระสงฆ์ระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอื้อฉาวทั้งด้านศีลธรรม เศรษฐกิจ และเพศสัมพันธ์ คำถามสำคัญไม่ได้ได้อยู่แค่ในตัวบุคคลผู้กระทำผิด หากแต่อยู่ใน “ความเงียบ” ของสังคมโดยรอบ—ทั้งฆราวาสและนักบวชด้วยกันเอง ซึ่งนิ่งเฉยต่อพฤติกรรมที่ละเมิดต่อหลักธรรมวินัยอย่างชัดเจน ความเงียบดังกล่าวจึงมิได้เป็นเพียงการไม่พูด แต่คือ “พฤติกรรมเชิงโครงสร้าง” ที่ตอกย้ำระบบอำนาจและศีลธรรมจำแลงให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

มิเชล ฟูโกต์ (Foucault, 1978) วิเคราะห์ว่า อำนาจไม่จำเป็นต้องกดขี่แบบตรงไปตรงมา แต่อาจดำรงอยู่ผ่านการควบคุมในระดับวาทกรรมและการนิ่งเงียบที่ดูไร้พิษภัย ความเงียบจึงกลายเป็น “พื้นที่ปิดปาก” ซึ่งกีดกันเสียงวิพากษ์และการตั้งคำถามจากภายใน คณะสงฆ์ที่ไม่กล่าวถึงความผิดของตนเอง จึงไม่ใช่ผู้รักษาศีลธรรม แต่คือผู้สมรู้ร่วมคิดกับโครงสร้างอำนาจที่เอื้อต่อความอยุติธรรมโดยปริยาย

แนวคิดนี้สอดคล้องกับที่ ชิกันต์ เบามัน (Bauman, 2001) เรียกความเงียบว่าเป็น “การสมคบคิดโดยการไม่ต่อต้าน” (collusion by passivity) ขณะที่ Edward Herman และ Noam Chomsky (1988)

ก็ชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมแห่งความเจียบ คือกลไกสำคัญของ “การผลิตความยินยอม” (manufacturing consent) ที่ทำให้อำนาจดำรงอยู่โดยไม่ต้องใช้การบังคับ

ความเจียบยังแฝงอยู่ในพิธีกรรมและสัญลักษณ์ทางศาสนา ซึ่งควรเป็นเครื่องสื่อกลางของจิตวิญญาณ แต่กลับถูกใช้เป็นฉากบังตาในการจัดวางอำนาจ จีวร บาตร การสวด เจริญ หรือพิธีปลุกเสก—ล้วนกลายเป็น “semiotic objects” ที่ถูกบรรจุความหมายเชิงศีลธรรมเพื่อรับใช้ระบบ มากกว่าการสื่อสารความดีแท้จริง

ในทัศนะของ Jean Baudrillard (1994) นี้คือการเข้าสู่ภาวะ hyperreality—ที่ภาพแทนกลายเป็นความจริง ความศักดิ์สิทธิ์ที่เราเห็นจึงไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่คือ “ภาพจำลองของความศักดิ์สิทธิ์” ที่ถูกบริโภคผ่านสื่อ พิธีกรรม และรูปแบบซ้ำแล้วซ้ำเล่า พระผู้มีเลขา รถหฺร และสินทรัพย์หลายร้อยล้านบาทภายใต้ชื่อ “วัด” กลายเป็นผู้บริหารอำนาจทางวัฒนธรรม มากกว่าผู้สละโลกแบบในอุดมคติ

นอกจากนี้ ความเจียบยังถูกห่อหุ้มไว้ในภาษาธรรม เช่น “สัมมาวาจา” หรือ “อุเบกขา” ซึ่งแม้มีเจตนาเพื่อการสำรวม แต่กลับถูกตีความอย่างบิดเบือน เพื่อใช้ปิดกั้นการตั้งคำถาม ทั้งที่หลัก “โยนิโสมนสิการ” หรือการพิจารณาโดยแยบคาย คือหัวใจสำคัญของการใช้ปัญญาในพุทธศาสนา

ดังนั้น วิกฤตที่เห็นมิใช่เพียงการทรยศต่อศีลธรรม หากแต่คือ “วิกฤตของความเจียบ” ซึ่งบิดเบือนธรรมให้กลายเป็นอำนาจ และตอกย้ำให้ศีลธรรมที่ไม่มีแก่นแท้สามารถแปลงร่างเป็นทุน อภิสถิธิ และภูมิคุ้มกัน ในทางอำนาจได้อย่างแนบเนียน

4. ความศักดิ์สิทธิ์ที่กดทับ: มายาคติทางพุทธแบบไทย

แนวคิดเรื่อง “ความศักดิ์สิทธิ์” (sacredness) ในบริบทพุทธศาสนาแบบไทยนั้น ถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านพิธีกรรม เครื่องแบบ (เช่น จีวร) และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมอื่น ๆ จนกลายเป็นมายาคติ (myth) ที่กลืนกลายกับศีลธรรม และใช้อธิบายความดีงามเชิงสัมบูรณ์ โดยไม่เปิดพื้นที่ให้ตั้งคำถามหรือวิพากษ์ ภาวะนี้สอดคล้องกับคำอธิบายของ Roland Barthes (1972) ว่ามายาคติคือวาทกรรมที่ทำให้สิ่งซึ่งถูกประกอบสร้างดูเหมือน “ธรรมชาติ” และ “ไม่ต้องตั้งคำถาม”

เมื่อพระสงฆ์ถูกรอพบไว้ด้วยกรอบแห่ง “ความศักดิ์สิทธิ์” ที่มีสถานะเหนือวิจารณ์ญาณ พวกเขาจึงได้รับอภิสิทธิ์บางประการ—ทั้งเชิงอำนาจ การเมือง และเศรษฐกิจ—ในนามของธรรมะ ทั้งที่ในหลายกรณี พฤติกรรมส่วนตัวของพระสงฆ์เหล่านั้นอาจจะขัดแย้งกับหลักธรรมโดยสิ้นเชิง แต่ก็ยังคงได้รับการเคารพจากสาธารณะ ด้วยแรงหนุนของมายาคติอันไม่อาจแตะต้องนี้

การวิจารณ์พระ จึงไม่เพียงเป็นการวิจารณ์บุคคล แต่กลายเป็น “บาปทางสังคม” เพราะถูกมองว่าเป็นการลบหลู่ความศักดิ์สิทธิ์ กระบวนการเช่นนี้สะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอุดมการณ์พุทธกับโครงสร้างวัฒนธรรมไทย ที่ Michel Foucault (1977) อธิบายว่าเป็น “regime of truth” หรือระเบียบความจริงที่กดทับด้วยวาทกรรมศีลธรรม จนผู้คนไม่อาจตั้งคำถามได้แม้แต่ในระดับสามัญสำนึก ความศักดิ์สิทธิ์จึงมิได้มีไว้เพื่อยกระดับจิตใจเสมอไป หากแต่บางครั้งมันกลับทำหน้าที่เป็น “กลไกในการสร้างเงา” ที่บดบังการทุจริต ซ่อนอำนาจ และทำให้ศีลธรรมกลายเป็นฉากหน้าของการไม่ต้องรับผิดชอบใด ๆ

การวิเคราะห์และวิพากษ์แนวคิดทางปรัชญา

วิกฤตศรัทธาที่เกิดขึ้นในสถาบันสงฆ์ไทย ไม่อาจเข้าใจได้อย่างถ่องแท้หากไม่ย้อนกลับไปพิจารณาโครงสร้างเชิงอำนาจและมายาคติที่ครอบงำสำนึกของสังคมไทยมายาวนาน ส่วนนี้จะนำเสนอการวิเคราะห์ผ่าน

กรอบคิดของนักปรัชญาร่วมสมัย ได้แก่ มิเชล ฟูโกต์, ปีแอร์ บูร์ดิเยอ, ฌอง โบตริยาร์, และ ยอร์คเกิน ฮาเบอร์มาส โดยเชื่อมโยงกับบทเรียนในพุทธวจนะ

อำนาจในคราบศีลธรรม: ฟูโกต์และการวิเคราะห์วาทกรรมทางสงฆ์

มิเชล ฟูโกต์ (Foucault, 1977) เสนอว่า อำนาจไม่ได้ปรากฏในรูปแบบการกดขี่แบบเบ็ดเสร็จเท่านั้น หากแต่แฝงตัวอยู่ในวาทกรรม มาตรฐาน และกระบวนการอบรมทางวินัย ซึ่งในบริบทของสถาบันสงฆ์ไทย "ศีลธรรม" กลับกลายเป็นกลไกที่กดทับทั้งพระและญาติโยม ผ่านกฎเกณฑ์ที่ไม่อาจตั้งคำถามได้

ตัวอย่างเช่น คำว่า "อาบัติ" หรือ "ผิดพระธรรมวินัย" แม้จะมีมูลเหตุเพื่อรักษาความเรียบร้อยของสงฆ์ แต่กลับถูกใช้เป็นเครื่องมือกำหนดขอบเขตความชอบธรรมในนามของศีลธรรม โดยที่ผู้ตั้งคำถามกลับถูกกล่าวหาว่าเป็น "อกตัญญู" หรือ "บ่อนทำลายพระพุทธศาสนา" ดังนั้น ในมุมมองของฟูโกต์ เราอาจกล่าวได้ว่าสถาบันสงฆ์ไทยไม่ได้เพียงสร้างระเบียบวินัยทางกายภาพ หากแต่กักขังจินตนาการทางศีลธรรมของทั้งสังคมไว้ด้วย

ทุนศักดิ์สิทธิ์: บูร์ดิเยอกับพื้นที่ทางศีลธรรมที่ไม่เท่าเทียม

ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Bourdieu, 1991) เสนอแนวคิดเรื่อง "ทุน" ที่มีได้จำกัดแค่ทรัพย์สินทางเศรษฐกิจ แต่รวมถึงทุนเชิงวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และ "ทุนเชิงศักดิ์สิทธิ์" ซึ่งในกรณีของพระสงฆ์ ทุนเชิงศักดิ์สิทธิ์คืออำนาจในการอ้างความรู้ ความขลัง หรือความบริสุทธิ์ที่ประชาชนไม่อาจเข้าถึงหรือโต้แย้ง

ตัวอย่างเช่น ความสามารถในการ "ให้ศีลให้พร" หรือ "ครอบครอง" กลายเป็นทุนที่ผูกขาดโดยสงฆ์ ทั้งที่พิธีกรรมหลายอย่างอาจมีได้มีพื้นฐานในพระไตรปิฎก ดังนั้น ความศักดิ์สิทธิ์จึงมิได้เป็นคุณธรรมในตัวบุคคล แต่อาจเป็น "ทุน" ที่ถูกสะสมผ่านพิธีกรรม เครื่องแต่งกาย หรือแม้แต่จำนวนผู้ติดตามบนแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย

ความจริงจำลองแห่งศรัทธา: โบตริยาร์และภาพแทนที่กลืนต้นฉบับ

ฌอง โบตริยาร์ (Baudrillard, 1994) เสนอแนวคิดเรื่อง "สิ่งแทนจริง" (simulacra) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ภาพหรือสัญลักษณ์ถูกทำซ้ำจนไม่มีต้นฉบับดั้งเดิมเหลืออยู่ในกรณีของพระสงฆ์ "ภาพพระดี" กลายเป็นวัตถุที่ถูกผลิตซ้ำอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะผ่านรูปหล่อ การถ่ายทอดเรื่องราวอภินิหาร ไปจนถึงการสร้าง "ดราม่าทางธรรม" ในสื่อสมัยใหม่

คำถามคือ เมื่อพระภิกษุมีการจัดแสง แต่งภาพ และโปรโมทตัวเองบน TikTok โดยอ้างพุทธธรรมเรากำลังศรัทธาในอะไร? หรือเราเพียงบริโภคภาพแทนที่กลืนกินพระธรรมไปหมดแล้ว?

พื้นที่สาธารณะแห่งการวิจารณ์ที่หายไป: ฮาเบอร์มาสกับการสื่อสารเพื่อเหตุผลร่วม

ยอร์เกิน ฮาเบอร์มาส (Habermas, 1984) กล่าวถึง "พื้นที่สาธารณะ" ที่ประชาชนสามารถถกเถียงกันอย่างมีเหตุผลเพื่อกำหนดทิศทางของสังคม แต่ในบริบทของศาสนาไทย การวิจารณ์สงฆ์กลับถูกตีความว่าเป็น "การลบหลู่" หรือ "เหยียดหยามศรัทธา" จนทำให้การสื่อสารเชิงเหตุผลถูกแทนที่ด้วยความเกลียดชัง

เมื่อพระสงฆ์กระทำผิด สังคมกลับเงียบ เมื่อมีการวิจารณ์ กลับถูกกล่าวหาว่าทำลายพระพุทธศาสนา ท่ามกลางความเงียบนี้ ไม่มีพื้นที่ให้ "สามัญชน" ถามถึงความถูกต้องตามธรรม หากแต่ถูกปิดปากในนามของศรัทธา นี่คือ "วิกฤตของความเงียบ" อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของวิกฤตศรัทธา

การวิเคราะห์เชิงพุทธ: ความจริงเชิงอริยสัจและ “ฤๅษีตีเหยี่ยว” กับภาพลักษณ์ศีลธรรม

ในทางพุทธศาสนา การรับรู้และการวิเคราะห์ทุกปรากฏการณ์ต้องยึดหลัก อริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งช่วยให้มองเห็นความจริงเบื้องหลังมายาคติและภาพลวงตาที่มักปกคลุมสถาบันศาสนา และบุคคลผู้ปกครองศีลธรรม

กรณีข่าวฉาวพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ แสดงให้เห็นความทุกข์ (dukkha) ที่เกิดขึ้นในระดับสังคม ทั้งความ เสียดศรีศรัทธาและความสับสนในการแยกแยะ “พระแท้” กับ “พระปลอม” ความสมุทัย (samudaya) ของทุกข์ นี้ คือการที่ “จิวร” และภาพลักษณ์ศีลธรรมกลายเป็นสิ่งที่ใช้บังตา และการยึดติดในสถานะอันศักดิ์สิทธิ์จน หลงลืมแก่นธรรม

นิทานธรรมบทเรื่อง “ฤๅษีตีเหยี่ยว” จึงมีความหมายลึกซึ้งในบริบทนี้ ฤๅษีผู้มีภาพลักษณ์แห่งความ เคร่งครัดและศีลธรรมกลับกระทำการเบียดเบียนเหยี่ยวซึ่งเป็นผู้เลื่อมใส นี่คือการเปิดโปง “มายาแห่งศีลธรรม ภายนอก” ที่ไม่สอดคล้องกับความจริงแห่งจิตภายใน (ภวังค์ของกิเลส)

ในเชิงพุทธศาสนา การยึดติดกับ “ภาพลักษณ์ภายนอก” โดยไม่พิจารณาจิตใจภายใน คือสาเหตุ ของ โมหะ อันนำไปสู่ความทุกข์และวิกฤตศรัทธา ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงสอนให้ใช้ โยนิโสมนสิการ — การ พิจารณาอย่างมีเหตุผลและลึกซึ้ง — เพื่อแยกแยะสิ่งที่ “แท้จริง” จาก “ภาพลวงตา”

นักพุทธธรรมสมัย เช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ เน้นย้ำว่า ศีลธรรมต้องไม่ใช่เพียง “เปลือกนอก” หรือ “พิธีกรรม” หากแต่ต้องเป็นการปลูกฝังในจิตใจ (Buddhadasa Bhikkhu, 2012) การที่สังคมไทยยังคงยึดติด กับ “จิวร” หรือสถานะมากกว่าการตรวจสอบคุณธรรมภายใน นับเป็น “พันธนาการทางมายาคติ” ที่ขัดขวาง การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง

ในแง่ “ฤๅษีตีเหยี่ยว” คือสัญลักษณ์ของความจริงที่ถูกปิดบังโดยอำนาจและมายาคติที่ซ้อนทับ สถาบันศาสนา การใช้ปรัชญาพุทธเพื่อถอดรหัสสถานการณ์นี้ ช่วยให้เห็นว่า วิกฤตศรัทธาไม่ใช่เพียงปัญหาของ บุคคลหรือเหตุการณ์ แต่เป็นการล่มสลายของ ความซื่อสัตย์ต่อแก่นธรรม ซึ่งสังคมต้องฟื้นฟูโดยการตั้งคำถาม กับ “ภาพลักษณ์” และ “อำนาจ” ที่ครอบงำ

สรุปผล

จากการวิเคราะห์เชิงปรัชญาที่ผ่านมาพบว่า วิกฤตศรัทธาในสถาบันสงฆ์ไทยมิใช่เพียงผลจาก พฤติกรรมส่วนบุคคลของพระสงฆ์ที่บกพร่องเท่านั้น แต่เป็นการสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของอำนาจ ศีลธรรม และมายาคติที่ฝังรากลึกในระบบ

การที่ “จิวร” และ “ความศักดิ์สิทธิ์” กลายเป็นทุนทางสังคมที่ผูกขาดอำนาจตามแนวคิดของบูร์ดิเยอ (Bourdieu, 1991) ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางศีลธรรมและการควบคุมทางวัฒนธรรมอย่างซับซ้อน ขณะเดียวกันฟูโกต์ (Foucault, 1977) ช่วยชี้ให้เห็นว่า อำนาจในสถาบันนี้ไม่ใช่อำนาจแบบเปิดเผย แต่เป็นอำนาจ แฝงในวาทกรรม ศีลธรรม และกระบวนการฝึกฝน

นอกจากนี้ ฌอง โบดริยาร์ด (Baudrillard, 1994) ได้เปิดมิติของ “ความจริงจำลอง” ที่เผยให้เห็น ว่าภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ในสังคมถูกผลิตซ้ำในรูปแบบที่แยกขาดจากความจริงทางศีลธรรมภายใน เป็นเหตุ ให้สังคมบริโภคภาพลวงแทนความจริง ในขณะที่ฮาเบอร์มาส (Habermas, 1984) เน้นถึงการขาดแคลนพื้นที่ สาธารณะสำหรับการวิจารณ์และการสื่อสารเชิงเหตุผล ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของ “วิกฤตของความเงิบ” ที่ปิด กั้นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง

เมื่อนำกรอบคิดจากพุทธศาสนาเข้ามาประกอบ เช่น หลักอริยสัจและนิทาน “ฤๅษีตีเหล็ก” สะท้อนว่าการยึดติดกับภาพลักษณ์ภายนอกโดยไม่พิจารณาภายในเป็นต้นเหตุของโมหะและทุกข์ที่แท้จริง ซึ่งตรงกับแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ (Buddhadasa Bhikkhu, 2012) ที่เตือนถึงอันตรายของ “มายาคติศีลธรรม”

ดังนั้น ปัญหาที่สถาบันสงฆ์ไทยกำลังเผชิญ ไม่ใช่ปัญหา “คนผิด” เท่านั้น แต่เป็นปัญหาการจัดการกับโครงสร้างอำนาจ ศีลธรรม และมายาคติที่ซ้อนทับกันอย่างลึกซึ้ง ซึ่งต้องการการปฏิรูปทั้งทางวัฒนธรรมและวิถีคิดของสังคมโดยรวมเพื่อฟื้นฟูความศรัทธาอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้หรือข้อเสนอทางปรัชญา

1. อำนาจศีลธรรมในสถาบันสงฆ์เป็นโครงสร้างที่ต้องถูกตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง

อำนาจที่ครอบงำด้วยศีลธรรมมิได้เป็นเพียงการสั่งสอนจริยธรรม แต่เป็นกลไกอำนาจที่ซับซ้อน ซึ่งต้องได้รับการวิพากษ์อย่างรอบด้านเพื่อป้องกันการใช้อำนาจในทางมิชอบ

2. การแยกแยะ “ภาพลักษณ์ศีลธรรม” กับ “แก่นธรรม” เป็นสิ่งจำเป็น

สังคมควรฝึกฝนโยนิโสมนสิการ (พินิจพิเคราะห์อย่างรอบคอบ) เพื่อหลีกเลี่ยงการติดกับมายาคติของ “ความศักดิ์สิทธิ์” ที่ครอบงำจิตใจ และส่งเสริมการมองเห็นความจริงภายในมากกว่าภายนอก

3. การสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อการสื่อสารเชิงเหตุผลและวิจารณ์ทางศีลธรรม

การส่งเสริม “พื้นที่สาธารณะ” ที่เปิดกว้างสำหรับการวิจารณ์และตั้งคำถามต่อสถาบันสงฆ์อย่างเสรีและมีเหตุผล จะช่วยฟื้นฟูความโปร่งใสและลดอำนาจสมมุติฐานร่วมคิดของ “ความเงียบ”

4. ยึดหลักอริยสัจและพุทธวิธีในการปฏิรูปศีลธรรม

การนำหลักอริยสัจ 4 และโยนิโสมนสิการมาเป็นแนวทางจะช่วยให้การปฏิรูปสถาบันสงฆ์ไม่ใช่เพียงการแก้ไขผิวเผิน แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับแก่นธรรมและลดปัญหาความขัดแย้งในระดับจิตใจและสังคม

5. การปลูกฝังการรู้เท่าทันมายาคติในสังคม

การศึกษาและเผยแพร่ความรู้เชิงวิพากษ์เกี่ยวกับอำนาจศีลธรรมและมายาคติ จะช่วยให้สาธารณชนตระหนักรู้และไม่ตกเป็นเหยื่อของภาพลวง และสามารถมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงสถาบันอย่างสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัย

แม้จะสามารถวิเคราะห์ปรากฏการณ์ “จิวร” ในฐานะสัญลักษณ์ของศีลธรรมและอำนาจได้อย่างครอบคลุมทั้งในเชิงวาทกรรมและโครงสร้างปรัชญา แต่ก็ยังมีขอบเขตอีกมากที่เปิดโอกาสให้สำรวจต่อได้ในระดับงานวิจัยครั้งถัดไป โดยเฉพาะในบริบทที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านวัฒนธรรม เทคโนโลยี และภาวะวิกฤตศรัทธาที่ลึกซึ้งและหลากหลายยิ่งขึ้น การศึกษาในอนาคตควรขยายขอบเขตออกไปทั้งในเชิงเปรียบเทียบ มิติสังคมร่วมสมัย และแนวคิดปรัชญาที่แตกต่างจากชุดกรอบคิดดั้งเดิมที่ใช้ในงานนี้

1) งานวิจัยในอนาคตควรศึกษาผลกระทบของโลกดิจิทัลต่อการสร้างภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ โดยเฉพาะในโลกโซเชียลมีเดียที่เปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์กลายเป็น “อินฟลูเอนเซอร์ทางศีลธรรม” การตั้งคำถามว่าพระสงฆ์ในยุคดิจิทัลควรมีบทบาทเช่นไร? สัญลักษณ์ทางศาสนายังมีพลังแบบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงไปตามการรับรู้ของสาธารณชน? เหล่านี้จะช่วยให้การวิเคราะห์บทบาทของจีวรมีความร่วมสมัยมากยิ่งขึ้น

2) ควรมีการศึกษาทางชาติพันธุ์วิทยา (Ethnography) เพื่อเข้าไปคลี่โครงสร้างความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ในระดับชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ชายขอบหรือท้องถิ่นที่มีประเพณีและโลกทัศน์เฉพาะ เช่น พระในพื้นที่ชนบท, พระบ้าน, พระนักพัฒนา หรือแม้แต่พระในสถานที่ปิดอย่างเรือนจำ ฯลฯ เพื่อให้เข้าใจว่าศีลธรรมและอำนาจปรากฏในบริบทเหล่านั้นอย่างไร แตกต่างจากภาพรวมของมหาเถรสมาคมหรือไม่ และมีรูปแบบการต่อรองอำนาจเช่นใด

3) การเปรียบเทียบปรากฏการณ์นี้กับศาสนาอื่น หรือแม้แต่กับนิกายอื่นในพุทธศาสนา เช่น พระในมหายาน, วัชรยาน หรือนักบวชในศาสนาคริสต์และอิสลาม จะช่วยให้เห็นมิติของ “อำนาจเชิงสถาบัน” ที่หลากหลาย และเข้าใจว่าปรากฏการณ์ “ความเสื่อม” หรือ “วิกฤตศรัทธา” ในศาสนาไม่ได้เป็นเรื่องเฉพาะของพุทธไทยเท่านั้น หากแต่เป็นคำถามร่วมสมัยในทุกศาสนา ซึ่งต้องหาทางตอบอย่างเฉพาะเจาะจงตามบริบทวัฒนธรรม

4) ควรมีงานที่ใช้วิธีวิทยาแบบปรัชญาเชิงทดลอง (Experimental Philosophy) หรือการสำรวจเชิงจิตสำนึกของปัจเจก เช่น ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกับพระสงฆ์ระดับล่างหรือกลุ่มฆราวาสที่เคยผิดหวังต่อศาสนา เพื่อสำรวจ “ความเปราะบาง” ทางศีลธรรมที่สถาบันศาสนาไม่สามารถเติมเต็มได้ และเสนอทางเลือกใหม่ เช่น แนวคิด “ศีลธรรมหลังสถาบัน” (Post-Institutional Ethics)

หากพัฒนาเป็นงานวิจัยต่อไปจึงไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการวิเคราะห์จีวรในฐานะเครื่องแต่งกายของสงฆ์เท่านั้น แต่ควรตั้งคำถามกับเนื้อแท้ของศีลธรรม อำนาจ และบทบาทของพระพุทธรูปในยุครหัสโลกไม่ได้ ศรัทธาโดยอัตโนมัติอีกต่อไป ความเข้าใจใหม่นี้จะเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูปไม่เพียงแต่ทางโครงสร้าง แต่ยังเป็นการฟื้นฟูความหมายของ “จีวร” และศาสนาให้กลับมาเป็นเครื่องปลดปล่อยจิตวิญญาณอย่างแท้จริง.

ข้อเสนอแนะทางปรัชญา

1. ส่งเสริมการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ภายในสถาบันสงฆ์

การเปิดพื้นที่สนทนาและวิจารณ์อย่างมีเหตุผลระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส จะช่วยลดความอคติแบบปิดและสร้างวัฒนธรรมความโปร่งใส

2. เน้นการศึกษาพระธรรมในมิติ “โยนิโสมนสิการ”

การฝึกฝนปัญญาเชิงวิเคราะห์ภายในพระธรรม จะช่วยเสริมสร้างศีลธรรมที่ไม่ใช่แค่พิธีกรรมหรือรูปแบบ แต่เป็นการเข้าใจและปฏิบัติอย่างแท้จริง

3. ลดการยึดติดกับสัญลักษณ์และสถานะ

ต้องลดบทบาท “จีวร” และสัญลักษณ์ภายนอกที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางอำนาจ ให้กลับคืนสู่ความหมายเดิมที่เน้นการปลดปล่อยจากกิเลส

ข้อเสนอแนะเชิงวิพากษ์

- ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสมผสาน (Mixed Methods)** รวมการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) กับการศึกษาเชิงปรากฏการณ์ (Phenomenology) เพื่อเข้าใจทั้งโครงสร้างอำนาจและประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้อง
- ศึกษาเชิงเปรียบเทียบทางวัฒนธรรมและศาสนา** เปรียบเทียบโครงสร้างอำนาจในสถาบันศาสนาอื่น ๆ เพื่อหาแนวทางการปฏิรูปที่เหมาะสมกับบริบทไทย
- ส่งเสริมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)** ร่วมมือกับสถาบันสงฆ์และชุมชนเพื่อทดลองและประเมินผลการปฏิรูปในเชิงปฏิบัติจริงอย่างยั่งยืน

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์วิกฤตศรัทธาในสถาบันสงฆ์ไทยผ่านกรอบปรัชญาร่วมสมัยและแนวคิดพุทธศาสนา โดยชี้ให้เห็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นมิได้หยุดอยู่ที่พฤติกรรมเบี่ยงเบนของบุคคลบางกลุ่ม แต่เป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงสร้างอำนาจ ศีลธรรม และมายาคติที่หยั่งรากลึกในสังคมไทยมายาวนาน การบิดเบือนของอำนาจผ่านพิธีกรรมและสัญลักษณ์ทางศาสนา รวมถึงความเจ็บที่กลายเป็นกลไกสมรู้ร่วมคิด ได้ก่อรูปเป็นโครงสร้างที่ขัดขวางการเยียวยาและปฏิรูปอย่างแท้จริง

ข้อเสนอเชิงปรัชญาที่สำคัญจึงอยู่ที่การแยกแยะระหว่าง “ภาพลักษณ์ศีลธรรม” กับ “แก่นธรรม” การสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อการวิจารณ์เชิงเหตุผล และการนำหลัก “อริยสัจ” กับ “โยนิโสมนสิการ” มาเป็นแนวทางในการตั้งคำถาม ถอดรื้อ และวางโครงใหม่ของสถาบันศาสนา

หากศาสนาเป็นเรือ การวิพากษ์ก็คือการซ่อมรอยรั่ว ไม่ใช่การจมเรือ. หากจีวรคือธงอิสราภาพ การถอดรื้อมายาคติที่พันธามันไว้กับอำนาจ ก็คือการคืนศักดิ์ศรีให้กับเส้นด้ายแห่งความหลุดพ้น. ในยุคที่ความเคารพต้องคู่กับความรับผิดชอบ และศรัทธาต้องอยู่ร่วมกับปัญญา การกล้าขอยอมมองเงาที่ทอดยาวจากจีวร จึงไม่ใช่การหมิ่นประมาท แต่คือการแสวงหาความจริงอย่างกล้าหาญและกรุณา

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Arendt, H. (1963). Eichmann in Jerusalem: A report on the banality of evil. Viking Press.
- Barthes, R. (1972). Mythologies (A. Lavers, Trans.). Hill and Wang. (Original work published 1957)
- Baudrillard, J. (1994). Simulacra and simulation (S. F. Glaser, Trans.). University of Michigan Press. (Original work published 1981)
- Bourdieu, P. (1991). Language and symbolic power (G. Raymond & M. Adamson, Trans.). Harvard University Press. (Original work published 1982)
- Buddhadasa Bhikkhu. (2012). The path to purification (S. Allan, Trans.). Buddhadhamma Foundation.

Foucault, M. (1977). Discipline and punish: The birth of the prison (A. Sheridan, Trans.).
Pantheon Books. (Original work published 1975)

Habermas, J. (1984). The theory of communicative action (T. McCarthy, Trans.; Vol. 1). Beacon
Press. (Original work published 1981)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล (ฉายา) พระครูปลัดธันรบ โชติวิโส (วงศ์ษา), ดร.
Phrakhrupalad Thanrob Jotivamsa (Wongsa), Ph.D.
สังกัด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

การศึกษา

- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ปรัชญา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เชียงใหม่
- พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เชียงใหม่
- ครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
- นักรธรรมเอก สำนักเรียนวัดพระธรรมกาย
- Ph.D. Philosophy
- M.A. Philosophy
- B.Ed. Computer Education
- Dhamma Scholar, Advanced Level (N.ธ.เอก)

โทรศัพท์ 098-359-4951

อีเมล resurrection2566@gmail.com.com